

אי של סדר – על תנועה מחתרית ותנועה מהפכנית

1.

שמעתי: מי שרוצה לשנות את העולם צריך להסכים להפשיל שרוולים ולפעול בדרכי העולם.

לא יעזור אם ישב על הגדר ויבקר את המציאות החברתית מתוך עמדה טהרנית שרוצה כל כך הרבה, עד שמראש היא מתייאשת ולא עושה דבר. עדיף להנמיך את הציפיות ולפעול במציאות. הרי קורה שהפעולה במציאות, גם אם היא קטנה, משנה משהו לטובה, וברבות הזמן גם עשויה לשנות את התמונה כולה.

ועם זאת, שכיח הרבה יותר שהפעולות הללו של "תיקון" רק ממשיכות להזין את המערכת, שגלגל התנופה שלה סוחף כל אנרגיה שנכנסת אליה לכיוונה האחיד. משהו אולי השתנה ברמה הקוסמטית בעקבות השינויים הקטנים, אבל המהות נותרה עוד יותר אותו הדבר. קשה לעשות סדר במציאות חברתית שהתשתית שלה רעועה ומעוגנת ביסודות רוחניים שאנו חולקים עליהם. כשאנו מנסים אנו מגלים שהסדר שאולי הצלחנו לחולל במקום אחד, חוזר ונכבש על ידי הבלגן (הרוח הרעועה) בשעה שפנינו לסדר פינה אחרת. לא רק שלא תרמנו לשינוי, בדרך גם משהו בתוכנו השתבש.

לא, אם להיות מציאותיים, הסיכוי לשנות מבני כוח קיימים הוא קטן. יש פה כל כך הרבה אינטרסים שמעורבים, כל כך הרבה הרגלים ומבנים מוגנים, עד כי נדיר למצוא מישהו שנכנס למשחק ולא נבלע לתוכו, כשהוא מתרגל לחשוב ולפעול בדרכיו ומשנה את ערכיו בהתאם (גם אם אינו מודה בכך). אם הוא לא נטש את המערכה, אולי זה מכיוון שמלכתחילה ערכיו לא היו רדיקליים מספיק.

אבל מה אפשר לעשות?

אם אנחנו מתקשים להשפיע, אבל גם לא יכולים להרשות לעצמנו שלא לנסות, מה נותר?

2.

יש כמה דימויים שמלווים אותי:

בראשון, אני מדמיין אדם טובע בבויץ טובעני ואת חברו שנחלץ לעזור לו אך במקום להצילו טובע עמו.

בשני אני מדמיין גביש מלח קטן בתוך תמיסת מלח, ואת האופן שבו הגביש הולך וגדל אט אט, מתחיל שרשרת של סדר המדביק סדר.

ובחזרה לדימוי הראשון, אפשר לדמיין שרשרת אנשים, מעוגנת בקרקע יציבה, נחלצת לעזרת הטובע.

כך גם אני רואה את המדינה הרשתית דיאלוגית. תיארתי זאת כסוג של תיבת נוח חברתית שאנו בונים, המבוססת על מארג של הסכמות מסוג חדש, המשמרות את כל מה שהוא בעל ערך בעינינו. אם וכאשר תקרוסנה המערכות החברתיות הקיימות, "תצוף" תיבת הנוח על פני הים הסוער, כמבנה של יציבות שאליו יוכלו לחבור אנשים נוספים שאיבדו את הקרקע תחת רגליהם, וליצור תגובת שרשרת שבה סדר ידביק סדר.

3.

אני משתמש במושג "אי של סדר" כדי לתאר את העוגן היציב שאנו נשענים עליו במפגשנו עם המציאות, ואשר עצם ידיעת קיומו, לא כל שכן הבנה עמוקה שלו, יכולים לעזור לנו שלא לתפוס עמדה מיואשת ונסוגה מחד, אבל גם לא לשקוע בבויץ מאידך. אנחנו לא נרתעים מ"התערבבות במציאות" אבל מכיוון שאיננו מתיימרים במעשה זה לחולל מהפכה, אנחנו גם לא נלכדים במנגנוני הכוח שכותרים מיד כל מי שמנסה לשנותם.

עוזרת לי כאן ההבחנה בין תנועה מהפכנית לבין תנועה מחתרית.

התנועה המחתרתית דומה לפעולתן של אחיות רחמניות הנכנסות למחנה שבויים ועוזרות שם להקל על סבלם של יחידים. עוזרתן איננה בגדר שיתוף פעולה עם המערכת ואיננה מתקפת את ערכיה. אדרבא, הן מביאות בשורה של חירות לשבויים המעודדת את רוחם. אבל מצד שני הן לא מנסות לעשות הפיכה. לו היו מנסות, סביר למדי שבאמצעהן הדלים הן היו נכשלות ומסתכנות באובדן היכולת להיכנס למחנה.

התנועה המהפכנית היא תנועה תודעתית ומעשית, שנעה מן המרכז, ומשפיעה על המציאות כל עוד אין השפעה הזו גורמת לאובדן המרכז. אם לחזור לדימוי של האחיות הרחמניות, התנועה המהפכנית יוצרת את אותו מרחב מוגן ואחר, שאליו האחיות יכולות לחזור כדי להתרענן, לקבל כוח, להיזכר מי הן ובמה הן מאמינות. התנועה המהפכנית שוקדת ליצור אי של מציאות אחרת.

4.

אנחנו יכולים ליצור אי קטן של סדר, מרחב אנושי-רוחני אחר, נקי במידה סבירה מהתניותינו הישנות, פועלים בצוותא ליצור הרגלים חדשים, בריאים יותר. ולא מכיוון שאנחנו מלכתחילה נקיים מהתניות, אלא מכיוון שעל זה אנחנו עובדים. אי שהוא יציב מספיק ובר קיימא מספיק, כדי לאפשר לאנשים להיכנס ולצאת ממנו כשהם נושאים עמם את רוחו לכל אשר ילכו, ובכלל זה גם להשפיע לטובה על מערכות קיימות. האי הזה לא צריך להיות מוקף חומות – ליבו (הסדר הפנימי שלו) הוא שיוצר אותו, לא הצורה הסגורה.

כשיש לנו עוגן מהפכני, אנחנו יכולים להתפנות לפעול במציאות (באופן מחתרתי). וכשאנו פועלים במציאות, פעולותינו מחזקות ומדייקות את העוגן המהפכני. רק צריך להפריד בין הפעולות שאנו עושים בעולם ואשר לא מיועדות להפוך אותו אלא רק לעזור לאנשים בתוכו, לבין בניית התשתית המהפכנית שאיננה מנסה לתקן את המציאות החברתית המסוימת, אלא להציע לה חלופה, שהולכת ונבנית לצידה.

5.

את הדימוי שמלווה אותי כאן אני שואל **ממשחק הגו** הסיני.

במשחק הגו כל שחקן מנסה לכבוש טריטוריה על הלוח על ידי הקפת שטחים באבני המשחק שלו. כאשר מקיפים אבן של היריב מארבעת צדדיה כך שלא נותר לה שום "חירות" (או אוויר לנשימה) היא מתה, והאבן (או קבוצת האבנים) נלקחת, והשטח הופך להיות נחלתו של הכובש.

ועם זאת, ניתן ליצור איים שאי אפשר להרוג אותם גם אם מכתירים אותם מכל הצדדים. איים אלה בנויים בצורה של זוג "עיניים" השומר על חירות בכל מצב (יש פתח נשימה פנימי, שאותו אי אפשר לסתום). כששחקן מצליח ליצור אי כזה, כל אבן שתהיה מחוברת אליו זוכה במידת החירות של האי, ותישאר תמיד חיה, שכן היא יכולה "לנשום" דרך חיבורה לאותו אי (זוג העיניים, הריאות). באופן הזה אפשר ליצור שרשראות ארוכות של אבנים, הצמודות זו לזו, ויונקות מבסיס האם הזה, ונשארות תמיד חיות.

כשאני חושב על המדינה הרשתית דיאלוגית, אני חושב במונחים של אי כזה: שיתוף פעולה אנושי ששומר על חירויותיו פנימה, ומצליח להתמיד בערכיו ובסדרו המיוחד גם אם מכתירים אותו מכל צדדיו החיצוניים. הביטחון הזה, מאפשר להתפנות ליצור סדר גמיש שיכול לסגת, במקרה הצורך אל המרכז.

6.

אגב, זה נכון גם לגבי חיינו הפרטיים, **פינה קטנה של סדר** שאנו מצליחים ליצר בחיינו הכאוטיים, יכולה להיות מנוע לצמיחתו של סדר שהולך ומתפרש על פי אזורים יותר ויותר נרחבים בחיינו, ועוזר לנו להתייבב באופן אמיץ. ההחלטה לסדר עניין שהיה תקוע זמן רב, או להתחיל את היום במדיטציה, או הרגל יציב אחר – כל אלה יכולים להיות ההתחלה של סדר מדביק סדר.

האתגר הוא ליצור בסיס אם שהוא אכן חי, יציב, גמיש ובר קיימא – בסיס נושם ומתחדש, שמקורותיו הפנימיים זמינים לו. כשבסיס האם הזה מתייבב וכבר יודע להתמודד עם גלי הכאוס של המציאות, הוא יכול להפוך למרכז שמדביק בסדרו עוד מרחבים ואנשים בלי שהוא עצמו מוצף.

ועוד דוגמה: כשאני נכנס לחקור נושא חדש שאינני מכיר, אני יכול לפגוש המון מאמרים מדרגות שונות של עומק, שלא פעם רק מוסיפים לבלגן ותחושת ההצפה, אבל אחרי שגיליתי מאמר אחד טוב בעניין מסוים, בדרך כלל הוא מפנה אותי למאמרים אחרים שמוזכרים אצלו או מאזכרים אותו, וזה יוצר עבורי שרשרת של סדר, העוזרת לי להתמצא במרחב ולהתחקות אחר עורק הזהב.

לפעמים זו הדרך היחידה להתקדם בתוך הבלגן. להיאבק במערכת ולנסות לשנות אותה אינו טוב כמו להתחיל משהו חדש ומסודר, גם אם הוא קטן מאוד, וגם אם בסוף הוא יסתאב ויתפרק כמו כל דבר אחר. זו אסטרטגיה העקרונית של החיים: היא איננה מתבססת על יצורים מאריכי חיים, אלא על **לידה מחדש**.